

BIBLIOTEKA
SHTETIT

SH-1
797

SATIRANTI

JUVENALI

34/6-1-

8H-1-2

797

JUVENALI

SATIRAT

(Pjesë të zgjedhura)

I përktheu: SPIRÓ ÇOMORA

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

Titulli i origjinalit

Juvenalis, Decimus Junius: Satirae

Redaktor: ANDREA VARFI

Kopertina nga: SVIETLLANA STRAZIMIRI

Tirazhi 12.000 kopje

Format 78x109/32

Stash: 2204-72

Shtyp. Drejtoria Qëndrore Poligrafike
Shtypshkronja «8 NËNTORI» — Tiranë, 1973

PARATHËNJE

Kur thotë Juvenali se romakët e kohës së tij kishin nevojë vetëm për «padronë, bukë dhe festa» («Satira X», v. 73 në origjinal), këto fjalë nuk duhet të merren si një përbuzje për bashkëqytetarët, por si një pohim burror lidhur me realitetin e hidhur të kohës. Duke e çuar gjër në caqet më të fundit politikën klasore të oligarkisë republikane patriciane, që synonte t'i katandiste plebejtë në masa të thjeshta pa të drejta e pa liri, pushteti perandorak as nuk u dha «dinjitetin e dikurshëm tribunëve të plebejve» të dëbuar nga kryeqyteti, as nuk «çliroi popullin nga zgjedha e një grushti uzurpatorësh», siç premtonte Cezari (përpara vitit 49 para erës sonë), kur bëhet sundimtar i plotfuqishëm. («De Bello Civile», I. 22,5). Përkundër, kjo zgjedhë nën pushtetin perandorak u bë edhe më e rëndë, më mbytëse. Shumë shpejt u zhduk çfarëdo lirie qytetare. Diktatorët ushtarakë jo vetëm kishin asgjësuar po edhe vazhdonin të asgjësonin kundërshtarët republikanë më të vendosur me çfarëdo mjeti.

Ata, me anë shpifjesh, mbi të cilat fabrikonin akuza të rreme dhe gjyqe, vazhdonin të zhduknin gjithë njerëzit e ndershëm, «kundërshtarë të mundshëm të tyre në të ardhmen». Ata vrisnin natën e qanin ditën figura të shquara kulture e arti. Përhapnin me të dy duart korrupcionin dhe prostitucionin me anë të parasë së shumtë, të grumbulluar, me spekulime dhe taksa, duke u nxjerrë shpirtin popujve të shtypur. Sthurja po bëhej epidemi, që përfshinte në dallgët e veta edhe gratë e sundimtarëve, aty dhe perandorëshat, si famëzeshën Mesalinë, të shoqen e perandorit Klaudi I. Edhe gruaja e dytë, Agripina, që mori Klaudi I, pasi vrau Mesalinën, nuk i doli më e mirë. Kjo e helmoi Klaudin I pasi i mori këtë perandori pëlqimin që të adoptonte si bir, e pra, edhe si trashëgimtar të fronit perandorak, birin e saj me burrin e dytë, famëkeqin Neron. Dhe ky Neron, si shkëmbim për mirësinë që i bëri, e vrau të ëmën, Agripinën, sapo u bë perandor në vitin 59 të erës sonë, atëhere kur Decim Jun Juvenali, ky bir fshatari ernikas, i lindur në një qytet të vogël të Laciomit, në Akuin, sapo kishte mbushur të katër vjetët (po të pranohen si të sakta datat e përafërta: për lindje: viti 55, për vdekje viti 130).

Pushteti perandorak, në luftën e tij sistematike për të zhdukur jo vetëm rezistencën dhe kujtimin e lirive të dikurshme, po edhe çdo mundësi zhvillimi ekonomik të plebejve, krahas korrupcionit dhe pros-

titucionit kishte lehtësuar dhe po lehtësonte shumë edhe grumbullimin në Romë të spekullatorëve, të fajdexhinjve, të sipërmarrësve më pa skrupull që mund të gjendeshin në gjithë perandorinë. Duke u mbështetur në këtë «borgjezi» afaristësh pa atdhe, që i truhej vetëm «Zotit Kacidhe», siç thotë Juvenali (Satira» I), dhe, në mënyrë të veçantë, në një ushtri dhe në kuadro ushtarake mercenare, të cilëve përherë e më shumë u shtonte privilegjet, ky pushtet cezarësh mbante nën sundim masa e popuj dhe Romës i jepte përherë e më tepër tiparet e një metropoli kozmopolit. Por kjo fuqi përherë e më e madhe e ushtarakëve dhe e ushtrisë, e nisur prej vetë Cezarit kur kaloi Rubikonin dhe kur u fut në Romë për të zhdukur kundërshtarët, shumë shpejt krijoi rrezikun e «puçeve ushtarake» në Perandorinë skllavopronare romake. Dhe ngjarjet e mëvonshme e provuan këtë më së miri. Nga ish-ushtarakët me prejardhje të huaj, që përherë e më me shumicë (kryesisht për shkak të privilegjeve të shumta që gëzonin si ushtarakë) mbushnin radhët e legjioneve romake, me dyzina qenë ata që, me anë puçesh ushtarake, nisën të merrnin frenat e perandorisë në duart e tyre.

Shoqëria skllavopronare romake, e brejtur së brendshmi e së jashtmi nga kontradikta të forta antagonistë, Roma kozmopolite e korrumpuar, edhe pse më vonë përqafoi «ideologjinë e skllavëve», kristianizmin, për ta përdorur po kundër skllavëve, nuk

kishte si t'u bënte ballë shpërthimeve të brendshme klasore, revoltave të fiseve të shtypura, si dhe vërshimeve të jashtme të popujve barbarë.

Karakterit kozmopolit, korrupsioni dhe prostitucioni vazhduan në Romë edhe kur skeptrin e cezarëve si «Pontifeksë të epërm» e muarën papët e kohës feudale. Ky korrupsion e prostitucion vazhdoi të luftohej edhe shumë kohë më vonë prej Dantes e Petrarkës me shokë, ashtu siç u luftua prej Juvenalit, tek poezia e të cilit po kthehem, pas kësaj pasqyre të shpejtë të ambientit dhe të shoqërisë romake para, gjatë dhe pas Juvenalit.

Juvenali «Satirat» e tij i shkroi në moshë mjaft të pjekur, pasi e kishte njohur mirë shoqërinë romake si njeri i elokuencës dhe i drejtësisë, i shkroi i shtyrë nga pezmi i fortë që i ziente brenda kraharorit, kur shikonte se me dyzina poetucë, në vend që të pasqyronin realitetin e kohës dhe të goditnin krimet, poshtërsitë dhe fëlliqësitë, arratiseshin në subjekte të stërsHFrytëzuara të mitologjisë greke, të trajtuara në mënyrat më anemike dhe me një frymë kozmopolite. Rruga që zgjodhi, shpata që rrëmbeu për ta vringëllitur kundër të plotpushtetshmeve të kohës, ishte shumë e rrezikshme për vetë kokën e tij. Po Juvenali, i ndërgjegjshëm për detyrën e tij fisnike, u hodh në sulm. Si njeri i drejtësisë, për t'i shpëtuar juridikisht përgjegjësisë penale po të godiste të plotpushtetshmit e gjallë, goditi të plotpushtetshmit që sapo

kishin pushuar së jetuari. Duke qenë se në shoqërinë romake asgjë nuk kishte ndryshuar, vazhdonin të bëheshin të njëjtat krime e poshtërsi, «Satirat» e Juvenalit ktheheshin në një aktakuzë publike kundër vetë shoqërisë ku ai jetonte.

Veprat e tij «Satira» përfshin 16 poemthe. Prej tyre, në shqip jepen vetëm «pjesë të zgjedhura» nga 7 prej poemthave. Sigurisht që janë pak, por të mjafta për një takim të parë të lexuesve tanë me krijimtarinë poetike realiste të këtij poeti të madh kombëtar të popullit romak.

Duke lënë mënjanë Satirat I, 3, 4, 7, 8, 10, 14, rreth të cilave lexuesit mund të formojnë një ide edhe prej pjesëve të zgjedhura të tyre që botohen në shqip në këtë vëllim, po ndalemi fare shkurt në kryeidetë e Satirave të tjera të Juvenalit. Në Satirën 2 sulmon hipokrizinë dhe sjelljet e turpshme të burrave që s'janë burra. Në Satirën 5 paraqet poshtëritë e disa zotërinjve dhe nënshtrimin e pështirë të parazitëve dhe rixhaxhinjve të tyre. Në Satirën 6 godet gratë aristokrate të korrumpuara, të gatshme për çdo poshtërsi dhe përvërsitet seksual. Në Satirën 9 godet pushtët dhe ashikët idiotë, viktimat të pushtëve. Në Satirën 11 godet drekat e darkat plot falsitet dhe shpenzime të tepërta të pasanikëve dhe lëvdon drekat e darkat e thjeshta e të përzemërta të plebejve. Në Satirën 12 paraqet batakçinjtë, që nuk lenë gur pa lëvizur për t'u bërë trashëgimtarë pasurish të të

tjerëve. Në Satirën 13 vë në epiqendër ndërgjegjen, e cila, për çdo poshtërsi, duhet të jetë ndëshkuesja më e fortë e njeriut. Në Satirën 15 godet fanatizmin fetar dhe egërsinë që manifestohet në shoqërinë njerëzore. Në Satirën 16, e cila i ka mbetur e pambarruar, godet, siç kemi thënë edhe më lart, privilegjet që shoqëria romake u kishte krijuar ushtarakëve dhe ushtarëve.

Juvenali, «i vetmi poet i vërtetë shoqëror i lashtësisë romake», nëpërmjet Satirave të tij jo vetëm na jep një tablo të gjerë dhe të thellë të realitetit të kohës, po ai godet drejtpërdrejt vetë Perandorinë, shfrytëzimin e vendeve të pushtuara, etjen e shfrenuar për t'u veshur me pushtet dhe për t'u pasuruar, duke shtuar kështu korrupsionin dhe prostitucionin, padrejtësitë, krimet, duke çromanizuar dhe kozmopolitizuar Romën dhe romakët. Është e vërtetë se Juvenali nuk e ka e nuk mund ta kishte të qartë perspektivën, pra, nuk shikon ndaj së ardhmes. Po, edhe duke lavdëruar thjeshtësinë, burrërinë, çiltërinë, besnikërinë, kultin e dashurisë për punën dhe për vendlindjen që kishin romakët e lashtë dhe që vazhdonin të qëndronin të gjalla te plebejtë, te malësorët dhe fshatarët e lirë, Juvenali e vë shumë mirë gishtin në plagët e kohës. Në vend të një perandorie kozmopolite, ai kërkon një shtet të vogël latin, të latinëve dhe për latinët. Pra, vendet e tjera, të banuara prej popujsh të tjerë, nuk duhet të bëjnë